

Anna Milewska

"Kolekcja Sybiracka" Muzeum Niepodległości

Niepodległość i Pamięć 2/1 (2), 259-260

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Milewska

"Kolekcja Sybiracka" Muzeum Niepodległości

Wśród miejsc na trwałe zapisanych w naszej pamięci narodowej, poczesne miejsce zajmuje Syberia. Dawna kolonia karna dla jeńców wojennych, patriotów i działaczy politycznych, a w czasach sowieckich "nieludzka ziemia" łagrów, stała się symbolem cierpienia wielu pokoleń Polaków.

W ubiegłych stuleciach zsyłki, jako skuteczne narzędzie carskich represji, pochłonęły tysiące ofiar. Wygnańcami byli konfederaci barscy, powstańcy Kościuszki, legionści Dąbrowskiego i Kniaziewiczza, uczestnicy Powstań - Listopadowego i Styczniowego, rewolucjoniści. Odzyskanie przez Polskę niepodległości zamknęło ten rozdział - nowy otworzyła agresja sowiecka na Kresy.

Syberia czasów carskich i sprzed półwiecza to dwa różne światy. Choć jedna i druga była szkołą przeżycia w ekstremalnych warunkach, różnili się jej uczniowie, różniły realia.

Carska Syberia - miejsce wygnania romantycznie nastawionych idealistów, kojarzy się z bezkresną przestrzenią, surowym życiem, wtopieniem w obcą, lecz wartą poznania kulturę, sowiecka Syberia łagrów i zgrzebnych pasiołków - z szarością, brzydotą, nędzą i upokorzeniem.

Masowe zsyłki Polaków do najbardziej odludnych okręgów ZSRR miały miejsce od stycznia 1940 r. Nie przygotowani psychicznie, źle wyekwipowani ludzie wyrzuceni zostali do piekła, z którego wyjść mogli tylko najtwardsi. Więźniom łagrów, wykonujących morderczą pracę w kopalniach, przy wyrębie tajgi czy na budowach dalekiej Północy, nieustannie towarzyszyło widmo śmierci - większe szanse przeżycia mieli przesiedleńcy zatrudnieni w pozasyberyjskich kołchozach.

Dla wyniszczonych, schorowanych zesłańców wrogiem był czas, który mieli jeszcze spędzić na przymusowych robotach. Dlatego trudno przecenić znaczenie polsko-sowieckiego porozumienia, przywracającego Polakom wolność. Egzystencja ludzi, którzy z różnych względów zdecydowali się pozostać na zesłaniu, stała się bardziej znośna, pozostali - z armią Andersa lub z cywilnymi transportami ewakuacyjnymi - rozproszyli się po świecie.

Dziś Muzeum Niepodległości pragnie zebrać ich wspomnienia i świadectwa zesłańczego życia, aby je zachować dla potomnych jako dobro narodowe.

W tym celu została powołana "Kolekcja Sybiracka", gromadząca wszelkiego rodzaju dokumenty osobiste, pamiątki, fotografie, realia i archiwalia, upamiętniające związki Polaków z Syberią.

W polskiej tradycji obszar zesłań nazwany został Sybirem. Jest to pojęcie bardziej polityczne niż geograficzne i obejmuje swoim zasięgiem zarówno Syberię właściwą, jak też niektóre europejskie części b. ZSRR (Komi ASSR, rejon Workuty), Kazachstan i Uzbekistan. Tak rozumiany Sybir odpowiada zakresowi zainteresowań Muzeum Niepodległości, które gromadzi pamiątki dotyczące całej historii polskich zesłań.

W chwili obecnej podstawę zbiorów stanowią dary uzyskane od osób prywatnych. Najliczniej reprezentowane są pamiątki pochodzące z azjatyckiej części b. ZSRR - miejsca ma-

sowych zsyłek ludności polskiej na początku lat czterdziestych XX w. Wśród nich znajdują się autentyczne wyroby zesłańców, archiwalia, dokumenty osobiste, fotografie. Znaczna grupa eksponatów wiąże się z późniejszymi losami Sybiraków (emigracja, udział w Polskich Siłach Zbrojnych, próby stabilizacji po zakończeniu działań wojennych). Kompleksowe materiały, dotyczące skomplikowanych dróg życiowych Polaków, wytyczają szlaki ich exodusu.

Ważnym uzupełnieniem zbioru realiów są pamiętniki, kasety z nagraniem wspomnień, opracowania i utwory poetyckie, poświęcone tematyce sybirackiej. Ich bogata treść umożliwia spojrzenie na dzieje zesłańców w szerszej perspektywie faktów historycznych i zróżnicowanych opinii.

Sz szczególnie cennymi zabytkami są fotografie Sybiraków, pochodzące z czasów carskich oraz wyroby wytwarzane w sowieckich łagrach. Artystyczne prace więźniów, wymagające dużego kunsztu i pomysłowości w wykorzystaniu całkiem nietypowych surowców, są świadectwem niezgody na paralizującą rzeczywistość oraz próbą nadania życiu pozorów normalności.

Wszystkie pamiątki pochodzące z łagrów mają charakter unikalny. Już w czasach obozowej niewoli stanowiły rzadkość, później, ze względów higienicznych, były masowo niszczone w ośrodkach etapowych. Dziś osobiste rzeczy byłych więźniów są najważniejszym świadectwem realiów sybirackiej rzeczywistości.

Zgromadzone dotychczas eksponaty stanowią zaledwie zaczątek kolekcji. Jej dalsze losy zależą w dużej mierze od ludzi dobrej woli, którzy zechcą ją powiększyć o kolejne dary. W miarę uzyskiwania funduszy, Muzeum Niepodległości będzie ten zbiór wzbogacać również o przedmioty zakupione. Stąd nasz apel do wszystkich, którzy mogą wspomóc finansowo "Kolekcję Sybiracką", o dokonywanie wpłat na konto Muzeum Niepodległości w Warszawie, Al. Solidarności 62, nr konta PBK IX O/W-wa 370031-796017-131, z adnotacją "Kolekcja Sybiracka".

Dzięki naszym wspólnym wysiłkom rozproszone po świecie ułamki historycznych świadectw mogą ułożyć się w przejrzysty obraz - obraz zrekonstruowany po latach milczenia, w którym mroczną legendę uzupełnią zgromadzone fakty.

Muzeum Niepodległości, z racji swoich statutowych powinności, zapewni zbiorom odpowiednią opiekę i możliwość ich prezentowania przed szeroką publicznością. Spodziewamy się, że "Kolekcja Sybiracka" będzie trwałym wyrazem pamięci o wszystkich, którzy na Wschodzie doznali krzywdy bez zadośćuczynienia.